

CARTEA DE TEATRU

Mircea GHIȚULESCU

Ionuț Niculescu și drama istorică națională

Stagiunea aniversară a Teatrului Național din București (2002–2003) a fost pentru Ionuț Niculescu, directorul Muzeului acestui teatru, un model de concentrare intelectuală. După apariția unui volum de istorie a Teatrului Național văzută prin cei 44 de directori care s-au succedat de la înființare până astăzi, Ionuț Niculescu apare cu încă trei volume de investigații în același domeniu, toate apărute la Editura Nemira: *Clepsidra Teatrului cel Mare*, *Condeie și măști*, *Drama istorică națională*. Cărți numai bune de citit pentru oricine, cărți de cercetat pentru specialiști, deopotrivă. Pentru că autorul lor, am mai spus-o, știe să transforme istoria în literatură, cu alte cuvinte, să facă istoria plăcută la lectură. Informațiile pe care le primești sunt, de cele mai multe ori, spectaculoase. Știați că prima piesă tradusă în românește (*Ahile la Spiro*) îi aparține renumitului Pietro Metastasio, și este de fapt un libret de operă tradus din neogreacă de paharnicul lordache Slătineanu? Dacă nu, aflați toate împrejurările în *Clepsidra Teatrului cel Mare* de Ionuț Niculescu. Iar prima dramă istorică românească nu este nici *Despot Vodă* de Alecsandri, nici *Răzvan și Vidra* de Hasdeu, ci *Petru Rareș*, scrisă cu trei decenii în urmă, în 1837, de harnicul inginer hotarnic moldovean Gheorghe Asachi. Ca să nu mai vorbim de faptul că Ionuț Niculescu știe de existența unei medalii de aramă emisă în 1814, la București, cu inscripția *Theatrum Vlachicum Bucarestini*, ceea ce ar devansa data apariției primului teatru bucureștean din 1817 (când s-a deschis Teatrul de la Cișmeaua Roșie al domniței Ralu), în 1814, sau de informația, nu mai puțin necesară, că inscripția *Teatrul Național* apare pentru prima dată sub directoratul lui Alexandru Odobescu, în 1875. Ionuț Niculescu știe să transforme detaliile istorice în curiozități științifice și nu ne putem opri să nu semnalăm câteva dintre captivantele sale titluri: *Caragiale plagiat la Paris*, *Prima dramatizare a unui roman de Dostoievski*, *Elevul Radu Beligan*, *cronicar dramatic*, etc. În același stil este scrisă și *Condeie și măști*, un titlu din care trebuie să înțelegem că, la noi, literatura și teatrul au fost totdeauna complementare. Aici, cel mai mult ne-a influențat grațioasa dedicație a lui Ionuț Niculescu (*„De citit la lumina lămpii.”*), care a dirijat lectura spre modul confidențial, pe cât de confortabil, pe atât de implicat. Angajați, așadar, într-o lectură prietenoasă, ne permitem să semnalăm o problemă de investigat. Ionuț Niculescu susține că Mihail Sadoveanu ar fi fost președintele fondator al Societății Scriitorilor Români, în 1908 (cap. *Mihail Sadoveanu, director de teatru*), or, noi știm, dintr-o recentă cercetare a lui Teodor Vârgolici, că fondatorii SSR au fost Emil Gârleanu, Șt. O. Iosif și Dimitrie Anghel, Mihail Sadoveanu fiind ales președinte în 1909. Cu totul altfel stau lucrurile cu volumul *Drama istorică națională*, care ascunde sub titlul, să-i spunem, previzibil, capacitatea de a indica cele mai importante surse documentare care au inspirat 35 de drame istorice românești, de la *Răzvan și Vidra* de Hasdeu, la *Drumuri și răscruci* de Paul Everac. Între ele, multe texte puțin cunoscute sau uitate, cum este și acest *Bogdan Vodă* al lui Ioan Slavici, care, după gustul infailibil al lui Ionuț Niculescu, este însoțit de povestea romantică a manuscrisului pierdut.

Scarlat Struțeanu, ginerele lui Slavici a luat manuscrisul cu sine în campania de la Turtucaia (1916), dar l-a pierdut trecând Dunărea înot, textul fiind rescris cu micală de autor după însemnările rămase. Este adnotată chiar și o "comedie istorică", *Serenada din trecut* de Mircea Dem Rădulescu, lucru, cum vom vedea în cele ce urmează, foarte important, pentru că destinul dramei istorice românești depinde de modul cum este citită: în glumă sau în serios. Am semnalat cu aproape un deceniu în urmă apariția la Paris a unui dicționar enciclopedic al teatrului (*Dictionnaire encyclopedique du théâtre*, Paris, Bordas, 1991), în care există și un capitol despre România, redactat de compatrioata noastră Mirela Nedelcu Patureau. După părerea sa teatrul românesc este "naționalist" fiindcă ar avea o vocație aparte pentru drama istorică și patriotică, bazată pe o așa-numită *hantise de la roumanité* (obsesie a românismului). Fără îndoială, această *hantise* există, doar că ea nu aparține dramei istorice, cu atât mai puțin teatrului românesc în general, ci ideologilor românismului de tipul Cioran și anti-Cioran. Problema este a tipului de lectură: dacă vom continua să citim drama istorică românească asemenea unui document istoric, vom rămâne blocați în istorie. Dacă vom face un pas înainte și o vom citi ca pe orice altă dramă istorică din lume, scrisă de Shakespeare sau Hugo, ca pe o veritabilă operă literară, vom ieși din istorie și vom intra în teatru. De altfel, nici nu este atât de greu cum pare, pentru că dramaturgii români, cu puține excepții, nu au scris de dragul evocării patriotice a trecutului, ci au căutat în istorie pretexte teatrale. Alecsandri sau Hasdeu, întemeietorii genului, nu au scris despre mari figuri ale istoriei, ci despre personaje obscure, fără nici o semnificație națională sau "patriotică", dar cu un mare procent de teatralitate. Acesta este sensul opțiunii pentru aventurierii *Despot* și *Răzvan*, dar și al altor figuri istorice de prim-plan intrate în sfera de interes a dramaturgilor români. Curios și demn de semnalat era faptul că tocmai un istoric de talia lui Nicolae Iorga face pasul decisiv în stabilirea frontierelor dintre istorie și literatură în grațioasa dramă *Un domn pribeag*, unde destinul lui Ștefăniță Pribeagul, fiul minor al lui Petru Șchiopul, stârnește compasiunea ca *Fetița cu chibrituri* de Andersen și nu ca personaj istoric. Mai este de comentat și vocația autorilor români pentru "comedia istorică", spre a folosi termenul lui Mircea Dem Rădulescu, mai sus evocat. *Croitorii cei mari din Valahia* de Al. T. Popescu, *A treia țepă* și *Răceala* de Marin Sorescu sunt doar câteva dintre titlurile care ne pot da o idee mai clară despre raporturile scriitorilor români cu istoria națională. La urma urmei, ne putem întoarce chiar la *Țiganiada* lui Ioan Budai Deleanu pentru mai multă claritate.

Erotica 2000 sau Nufărul și preservativul

Dacă timpul nu ar fi măsurat, Marius Theodor Barna (n. la Oradea în 1960), nu ar fi fost atât de emoționat în pragul anilor 2000 încât să scrie acest bilanț patetic de sfârșit de mileniu intitulat **Erotica 2000**. "Au mai rămas 40 de zile. E un noiembrie infect cu ploi apocaliptice, te fură țiganii prin autobuz, anul 2000 e un banchet, nici vorbă de sfârșitul lumii". Scenarist, regizor, autor de videoclipuri, Marius Barna descoperă că tot literatura îi oferă cea mai deplină formă de exprimare. Si nu orice fel de literatură, ci literatura în dialog, care oferă omului posi-